

29. zasedání poradního orgánu Mezinárodní agentury ISBN

Letošní zasedání se konalo ve dnech 15.–16. října 2001 v hlavním městě Lucemburského velkovévodství – Lucemburku. Přijel rekordní počet 60 účastníků z 38 zemí – poprvé též kolegové z Indie, Beninu, Bahrajnu, Dominikánské republiky, Macaa, Malawi, Papuy-Nové Guineje a Lesotha. Stále rostoucí počet členských zemí (podle zprávy Mezinárodní agentury ISBN přednesené jejím ředitelem dr. Hartmutem Walravensem je již v systému ISBN zapojeno 161 zemí sdružených ve 131 skupinových nebo národních agenturách) komplikuje možnosti projednání nejdůležitějších a nejobsažnějších bodů na plenárním zasedání. Proto mu muselo předcházet celodenní jednání pracovních skupin. Letos byly těmito body rozšíření kapacity systému ISBN, definice elektronické (online) publikace, komunikace s MA ISBN a metadata pro ISBN.

Rozšíření kapacity systému ISBN o další miliardu čísel ISBN předpokládá doplnění dosud desetimístného čísla ISBN na třináctimístné předřazením prefixů 978 a 979 (dosud používaných pro převod ISBN a ISMN.) Tato změna bude podložena novou normou ISO, na níž již začal pracovat technický výbor ISO (TC 46), který nalezl po Berlíně azyl v Národní knihovně Kanady v Ottawě. Hrubý harmonogram i hrubý návrh je již zpracován, přesto zbývá do 1. 1. 2005, kdy má nová norma ISO nabýt platnosti, udělat mnoho práce. Neví se totiž dosud, jak naložit s přidělenými desetimístnými čísly ISBN (nejjednodušší by bylo jejich doplnění nulami), jakým způsobem bude počítána kontrolní číslice, jaký bude osud systému ISMN pro standardní číslování hudebníků (zda bude integrován do nového systému a „pohlčen“, či zda si uchová určitou autonomii a jakou), ani jakým publikacím či produktům se bude ISBN přidělovat. Důležitou navrhovanou novinkou je to, že přílohy normy budou obsahovat i funkce a úkoly MA ISBN a národních agentur i způsob řízení systému na mezinárodní i národní úrovni, které jsou dosud součástí mezinárodní příručky ISBN. V přílohách bude zmíněna i možnost dobrovolně finančně přispívat na chod MA ISBN. Velmi nepřijemným principem by bylo přijetí čísla ISBN jako „hloupého“ čísla (dumb number), tj. čistě pořadového čísla knihy bez vazby na nakladatele, jak je tomu dosud. Tím by ztratil funkčnost mezinárodní adresář i národní adresáře, které jsou neodmyslitelnou součástí provozu systému ISBN. (Toto nebezpečí ale hrozí pouze těm zemím, které vyčerpají přidělený blok čísel a budou muset začít používat nový – a Česká republika k těmto zemím rozhodně nepatří).

Rozsah aplikace ISBN je dalším palčivým a dosud nedořešeným problémem.

Rozšíření systému ISBN na elektronické nosiče a zejména na online publikace velmi zkomplikovalo situaci. V mnoha zemích není dosud legislativa povinného výtisku připravena na tak radikální změnu a kontrola správnosti ISBN v knihách probíhající prostřednictvím povinných

výtisků by tak nebyla možná. I v zemích, které jsou v rozvoji využití výpočetní techniky a všech jevů s tím souvisejících (včetně nakladatelské a vydavatelské činnosti) progresivní – jako jsou skandinávské země, nemají dosud jasno. Na jednání pracovní skupiny k definici elektronické publikace byla vzata za základ definice Finska, Švédska a Norska, která za elektronickou publikaci (na rozdíl např. od webovské stránky) považuje monografii určenou k prodeji v ukončeném tvaru o minimálně 16 stranách. Ale např. u encyklopedií a slovníků, které se průběžně doplňují, již nelze souhlasit s podmínkou ukončenosti. Problémem je také formát, jemuž by mělo být přiděleno samostatné ISBN – zda pouze jednomu nebo každému zvlášť (HTML, Word, PDF, Rocket Book apod.). Vývoj směřuje spíše k přidělování ISBN všem samostatným formátům. Na dopracování definice bude pracovat tým specialistů, který bude muset vzít v úvahu i publikování na zakázku (on-demand publications), které může též probíhat ve formě online. Producenti elektronických (online) publikací jsou již i v Maďarsku a Chorvatsku, ale zde naštěstí vydávají v jediném formátu. Těmto publikacím již jsou přidělována ISBN.

Téma metadat pro ISBN, čili souboru minimálních bibliografických údajů, jejichž prostřednictvím lze jednoznačně identifikovat publikaci, již bylo přiděleno ISBN, se vyskytuje na programu jednání poradního orgánu v posledních letech pravidelně. Je již zpracován podklad pro přijetí mezinárodní normy ONIX (která ale nebude normou ISO, jejíž zpracování je značně finančně nákladné), určené pro monografie. Kromě toho se již pracuje také na normě ONIX pro seriálové publikace a videozáznamy. V těch zemích, kde národní agentury ISBN pracují při národních knihovnách, si lze těžko představit situaci, kdy by se nevědělo, jaké knize bylo ISBN přiděleno a byly potíže se získáním minimálního potřebného souboru dat, které by knihu identifikovaly. (Spíše je zde opačný problém: jak vybrat z množství dat v úplném záznamu pro národní bibliografii metadata.) Jsou ale země, v nichž agentury telefonicky nebo elektronicky přidělí ISBN a dále o jeho osudu nic neví. Zejména pro tyto země je určena norma ONIX. I její tvůrci ale připouštějí, že bude třeba řešit vztah normy ONIX k formátu MARC a CIP, aby byly její záznamy kompatibilní se záznamy zpracovávanými v těchto formátech a tím s národními bibliografiemi.

V říjnu vyšlo dlouho očekávané 4., přepracované vydání mezinárodní příručky ISBN, které bere v úvahu změny, k nimž došlo od posledního vydání v roce 1986. Jedná se především o rozvoj elektronického publikování, uzavření dohody o používání čárového kódu mezi MA ISBN, EAN (European Article Numbering) a UCC (Uniform Code Council) a o vztah ISBN k dalším mezinárodním systémům standardního číslování či kódování, které mezitím vznikly. Jsou to ISMN (International Standard Music Numbering – pro hudebníky, ISO 10957), ISRC (International Standard Recording Code – pro digitální hudební záznamy, ISO 3901), ISWC (International Standard Work Code – pro textová literární díla, ISO 15707), ISAN (International Standard Audiovisual Numbering –

pro audiovizuální díla, ISO 15706), ISBN (International Standard Report Numbering – pro technické zprávy, ISO 10444), DOI (Digital Object Identifier – pro digitální počítačové „objekty“) a URN (Uniform Resource Name pro zdroje informací na internetu). Paní Madelaine Kiss, zástupkyně Evropské unie, se nabídla, že zajistí překlad příručky do všech jedenácti oficiálních jazyků Unie. Příručka bude též přeložena do jazyků kandidátských zemí, pokud tak již nebylo učiněno. V České republice je v platnosti 4. vydání z roku 1996, které plně vyhovuje našim podmínkám provozu systému ISBN.

Důležitých témat i zajímavých informací bylo na zasedání daleko více, než zde můžeme zmínit. Málokdo si např. uvědomí, že třetím největším producentem knih v angličtině po Spojených státech a Velké Británii je Indie (s celkovou produkcí 70 000). Čína sice zajistila uvádění ISBN na všech 100 000 titulech ročně vydaných, ale za tu cenu, že si drobnější vydavatelé, kteří nejsou v systému ISBN zapojeni, čísla kupují nebo půjčují, takže ISBN pak neidentifikuje vydavatele. Zajímavé bylo také vysvětlení dr. Walravense britské delegátce o ustavování skupinových agentur. Ty jsou ve valné většině totožné s územním uspořádáním – co země, to agentura, ale v některých případech jsou tvořeny na jazykovém principu (anglosaské, frankofonní, německy mluvící země) nebo teritoriálním principu (země Jižního Pacifiku či CARICOM – země karibské oblasti). V poslední době ale do systému ISBN vstoupilo např. Macao a Kosovo, které nejsou samostatnými zeměmi. Dr. Walravens vysvětlil, že tyto územní celky byly přijaty na základě toho, že mohly poskytnout potřebné statistiky o knižní produkci a počtu nakladatelů/vydavatelů ve své oblasti – kulturně odlišné od okolního území.

Systém ISBN se vyvíjí někdy neočekávaným směrem, ale v základních rysech zůstává jeho myšlenka stejná jako na začátku: usnadnit cestu knih od autorů přes nakladatele/vydavatele ke čtenáři. K tomu se snaží přispět i naše Národní agentura ISBN v ČR v českém prostředí.

Příští zasedání bude v roce 2002 v Berlíně, opět bezprostředně po knižním veletrhu ve Frankfurtu nad Mohanem.

Antonín Jeřábek
oddělení mezinárodních agentur NK ČR

